

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1 (4) 2024

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори. сиёсий фанлар номзоди. профессор.

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети Тарих факултети доценти

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳақимов Назар Ҳақимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гўлнора Абдукаҳхаровна –
т

Гурдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;
Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Электрон журнал **1368-сонли гувоҳнома** билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEM S TEAM” масъулияти чекланган жамияти.

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Mustafoyev Abubakr Muhiddin o'g'li</i> XIII VA XIV-ASRDA YASHAB IJOD ETGAN BUXORO FAQIHLARI VA ULARNING ASARLARI TAVSIFI (1-qism).....	9-14
<i>Mirzayev Avazbek</i> ANDIJON TAJRIBA PAXTA DALASI TARIXINING ARXIV HUJJATLARIDA YORITILISHI	15-21
<i>Алиджанова Лазизахон Аббасовна</i> ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАРДА ДИН ВА ТАБОБАТ МАСАЛАСИНИ ЎРГАНИШДАГИ ЁНДАШУВЛАР	22-28
<i>Sobirov Sardorbek Abdusattor o'g'li</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMIDA SHARQIY TURKISTONDA ROSSIYA VA BRITANIYA IMPERIYALARI RAQOVATI	29-34
<i>Джалолов Бахром Джамолович</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДА “ПАХТАЯККАҲОКИМЛИГИ” СИЁСАТИ ВА БОЛАЛАРГА КЎРСАТГАН ТАЪСИРИ	35-39
<i>Махматкулова Нозикой Чориёевна</i> О'ЗБЕКИСТОНДА XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA IRRIGATSIYA-MELIORATSIYA VA QISHLOQ XO'JALIGINI MEKANIZATSIYALASH SOHASIDA YURITILGAN KADRLAR SIYOSATI	40-45
<i>Ochilov Farhod</i> О'ЗБЕКИСТОНДА О'ZINI О'ZI BOSHQARISH ORGANLARINING АНОЛИНИ ИЖТИМОИЙ НИМОYA QILISHDAGI FAOLIYATI	46-52
<i>Ҳамроева Нодира Нормуродовна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЕР-СУВ ИСЛОҲОТИ ЖАРАЁНИДА ИЖТИМОИЙ МУОММОЛАР	53-58
<i>Мамажонов Алишер, Алишеров Абдувоҳид Алишерович</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛАРНИНГ БАРПО ЭТИЛИШИ ТАРИХИ	59-65
<i>Tursunov Ravshan Normuratovich</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMI – XX-ASR BOSHIDA TURKISTON O'LKASIDA SODIR BOLGAN ZILZILALAR TARIXIGA BIR NAZAR	66-71

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Умурзакова Мўътабархон Нодир қизи</i> СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАСИНИ ТИББИЙ СУҒУРТА АСОСИДА МОЛИЯЛАШТИРИШ МОДЕЛИ	72-78
<i>Ro'zmetov Bahodir Shomurotovich</i> TURIZMDA XIZMATLAR MOHIYATI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDAGI O'RNI	79-90
<i>Shanazarova Nilufar Baratovna</i> MILLIY IQTISODIYOTDA TRANSPORTNING АНАМИYATI	91-99
<i>Рахимов Ойбек Бахтиёрович</i> АВТОТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ МОХИЯТИ	100-109

<i>Болтаев Нурали Шираматович</i> АГРАР ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА КАДРЛАР САЛОҲИЯТИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ АСОСИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ	110-118
<i>Эрханов Муҳаммаджон Абсайитович</i> ДАВЛАТНИНГ ХАЛҚАРО РЕЙТИНГ ВА ИНДЕКСЛАРДАГИ ЎРНИНИ ЯХШИЛАШДА ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИКНИНГ ЎРНИ	119-124
<i>Жураева Гульзира</i> АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ И УСЛУГАХ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ	125-130
<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIKDA TEXNIK SAMARADORLIKNI TAHLIL ETISHNING PARAMETRIK VA NOPARAMETRIK USULLARI	131-136
<i>Yaqubova Yulduz Raimovna</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING ISHLAB CHIQRISHINI SAMARALI AMALGA OSHIRISH KO'RSATKICHLARI	137-147
<i>Rahimbayev Akmal Azatboevich</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДЛАРИНИ САНОАТГА ИХТИСОСЛАШУВ ДАРАЖАСИНИ ТАРМОҚЛАР БЎЙИЧА АНИҚЛАШ	148-157
<i>Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li</i> SAMARALI SOLIQ SIYOSATI-INNOVATSION RIVOJLANISHGA O'TISHNING ASOSIY SHARTI	158-170
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> БАҲОУДДИН НАҚШБАНД РУБОЙЛАРИНИ ШАРҲЛАГАН АЛЛОМА	171-175
<i>Шарифходжаева Наргиза Абдуманноновна</i> ФИЛОСОФИЯ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ МУХАММАДА АЛИ ДЖИННЫ	176-181
<i>Nasimov Azizbek Azimovich</i> АХВОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ МОНИЯТИ	182-186
<i>Norkulov Olim Nasimovich</i> GLOBALLASHUV JARAYONIDA MIGRATSIYANING AHOLI AXLOQIY QADRIYATLARIGA TA'SIRI	187-191
<i>Хасанов Бобуржон Хакимович</i> ОММАВИЙ НОРОЗИЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	192-197
<i>Quramboyev Alisher Maxsudovich</i> YANGI O'ZBEKISTON VA IJTIMOY DAVLATCHILIK	198-204
<i>Raxmonberdiyev Islombek Ilxom o'gli</i> SIVILIZATSIYALAR TARAQQIYOTIDA MADANIYATLAR TO'QNASHUVINING IJTIMOY- FALSAFIY AHAMIYATI (Samyuel F. Xantingtonning "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi" asari asosida).....	205-214

<i>Shukurov Orif Jumaboyevich</i> JAMIYATDA YOSHLARNING IJTIMOYIY AKTIVLIGINI OSHIRISH XUSUSIYATLARI VA TAMOYILLARI	215-219
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Akhmedov Oybek Saporbayevich</i> THEORETICAL OVERVIEW OF THE DEFINITION “TERM” AND “TERMINOLOGY” IN LINGUISTIC SURVEYS	220-227
<i>Ravshanova Gulrukhbegim Qaxramon qizi</i> ЯНГИ ЎЗБЕК ШЕЪРИЯТИДА ҲАЖВНАВИСЛИК АНЪАНАСИ	228-232
<i>Ortiqova Mavluda Nurmahammadovna</i> AQOID ILMIDA KAROMAT TUSHUNCHASI VA BADIY ADABIYOTDAGI TALQINI	233-237
<i>Uliqova Mavludaxon</i> “QON-QARINDOSH” KONSEPTINI FONETIK-FONOLOGIK SATHDA NAMOYON BO’LISHI	238-243
<i>Rahmonov Asror ibni Nusrat</i> HERMANN HESSE HAYOTI, IJODI VA ADABIYOTDAGI O’RNI	244-252
<i>Raxmatova Dilafruz Nusratilloevna</i> SAMARQAND JADIDCHILIK MAKTABI VAKILLARI ASARLARINING TIL XUSUSIYATI	253-258
<i>Djuraeva Muxlisa Shadiyarovna</i> INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA OILAVIY NUTQDAGI IJTIMOYIY-MADANIY FARQLAR	259-265
<i>Vokhidova Tamanno Saidjonovna</i> MEDIALINGUISTICS AS A MODERN SCIENTIFIC DIRECTION	266-271
<i>Djurayeva Shahlo G’ulom qizi, Sattarova Ismigul Baxtiyorovna</i> INGLIZ ADABIYOTLARIDA KIRITMA BIRLIKLARINING BADIY SEMANTIKASI	272-277
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Uzakova Go’zal Sharipovna</i> O’ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA “YASHIL QURILISH”NI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	278-286
<i>Murzaev Shuxrat Shavkatovich</i> СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ ПРАВОПОНИМАНИЯ	287-293
<i>Qosimov Botirjon Ma’rufjon o’g’li</i> SUD HOKIMIYATINING MOLIYAVIY MUSTAQILLIGI: KONSTITUTSIYAVIY TAHLIL	294-301
<i>Islombek Abdikhakimov</i> QUANTUM COMPUTING AND LEGAL READINESS FOR E-GOVERNMENT SERVICES	302-309
<i>Hodjaeva Shirinxon Olimxon kizi</i> ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ	310-315
<i>Jiyenbayev Bahadir Ospanovich</i> EKOLOGIK AUDITNI HUQUQIY TA’MINLASHNING AYRIM XUSUSIYATLARI: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA	316-322
<i>Aliшаев Собир Турсунбоевич</i> СУД ҲУКМИНИ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	323-329

Адембаев Аралбай Куралбаевич

АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ЖИНОЯТ ҚОНУНЛАРИДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИ
ҲАРАКАТИ ЁКИ УЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ ХАВФСИЗЛИГИ ҚОЙДАЛАРИНИ БУЗИШ УЧУН
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 330-339

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Матенов Рашид Бекимбетович, Анатолий Викторович Тряпельников

ЮРИДИЧЕСКИЙ ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-
ЮРИСТОВ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖОТРАСЛЕВЫЕ
ПЕРСПЕКТИВЫ 340-346

Хаййева Ирода Адамбаевна

TALABALARGA ZAMONAVIY O'ZBEK SHE'RIYATI VA FOLKLOR MUNOSABATINI
TUSHUNTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 347-351

Ayatov Raximberdi Ibragimovich

XORIJIY TILDA TURIZM VA MEHMONXONA BIZNESI SOHASIGA OID SO'Z VA IBORALARNI
O'QITISHDA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH 352-357

Saidova Dilobar Ikrambayevna

MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHILARIDA IJTIMOY XULQ-ATVORNI
RIVOJLANTIRISH ZARURATI 358-361

Eshqobilov Elmurod Menglimurod o'g'li

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISINING
KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH
METODIKASI 362-367

Ҳамдамова Шахноза Юсупалиевна

ТИББИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ФАНЛАРАРО ИНТЕГРАЦИОН ЁНДАДАШУВ АСОСИДА
ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ЛАЁҚАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ 368-375

Janonova Sitora Berdinazarovna

ТА'ЛИМ ВА ТАРБИYA ТАРАҚҚИYOTИДА КОММУНИКАТИV КОМПЕТЕНСИYA
TUSHUNCHASINING O'RNI 376-381

Турсунбоева Мухлиса Анвар қизи

ТАБИЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТЛАРИДА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ КАСБГА
ЙЎНАЛТИРИЛГАНЛИК АСОСИДА ЎҚИТИШ ПЕДАГОГИК МУАММО
СИФАТИДА 382-387

Bakhadirova Shoxina Nadir kizi

INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN MASHQ VA
TOPSHIRIQLARNI ONLINE KO'RINISHDA O'QITISH 388-392

Qurbonova O'lmasoy Usmonovna, Niyozova Shohista Nusratilloevna

OILA BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK OMILLARI 393-397

Xudayberdiyeva Mahliyo Zayniddin qizi

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA KASBIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI VA INNOVATSION
METODLARI 398-403

Djurayeva Shahlo G'ulom qizi,
Samarqand Davlat Chet tillar Instituti Ingliz tili va
grammatikasi kafedrasida o'qituvchisi

Sattarova Ismigul Baxtiyorovna,
Samarqand Davlat Chet tillar Instituti Ingliz tili
va grammatikasi kafedrasida o'qituvchisi

INGLIZ ADABIYOTLARIDA KIRITMA BIRLIKLARNING BADIY SEMANTIKASI

Annotasiya. Ushbu maqolada ingliz yozuvchilarining asarlarida kirish so'zlarining semantikasini o'rganish kabi dolzarb mavzulardan biri muhokama qilinadi. Maqolada badiiy matnda aks ettirilgan ingliz tili madaniy, leksik-semantik, ijtimoiy-madaniy va etnik xususiyatlariga e'tibor qaratilgan. Maqola kontseptual qadriyatlarga ega kirish so'zlarning ro'yxatini aniqlash, shuningdek ularni semantik tahlil qilish kabi vazifalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: kirish so'zlari, modallik xususiyatlari, baholash, yo'naltirish, til evolyutsiyasi, til normalari.

Djurayeva Shahlo Gulam qizi,
teacher of the English Language and Grammar Department
of the Samarkand State Institute of Foreign Languages

Sattarova Ismigul Bakhtiyorovna,
teacher of the Department of English Language and Grammar
of the Samarkand State Institute of Foreign Languages

ARTISTIC SEMANTICS OF INTRODUCTORY UNITS IN ENGLISH LITERATURE

Abstract: This article discusses one of the current topics, such as the study of the semantics of introductory words in the works of English writers. The article focuses on the cultural, lexical-semantic, sociocultural and ethnic features of the English language, reflected in the literary text. The article discusses such tasks as determining a list of introductory words with conceptual meanings, as well as their semantic analysis.

Keywords: introduction, modality features, evaluation, orientation, language evolution, language norms.

Джураева Шахло Гулам қизи,
преподавателя кафедры английского языка и грамматики
Самаркандского государственного института иностранных языков

Саттарова Исмигуль Бахтиёровна,
преподаватель кафедры английского языка и грамматики
Самаркандский государственный институт иностранных языков,

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ СЕМАНТИКА ВВОДНЫХ ЕДИНИЦ В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из актуальных тем, как изучение семантики вводных слов в произведениях английских писателей. В статье основное внимание уделяется культурным, лексико-семантическим, социокультурным и этническим особенностям английского языка, отраженным в художественном тексте. В статье рассматриваются такие задачи, как определение списка вводных слов с понятийными значениями, а также их семантический анализ.

Ключевые слова: вводные слова, особенности модальности, оценка, ориентация, языковая эволюция, языковые нормы.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I1Y2024N37>

Badiiy asarlar tahlili jarayonida eng muhim tamoyillardan biri bu nafaqat matndagi soʻz va jumlar tarkibini idrok etish, balki uning maqsad va mazmunini aniqlay olish hisoblanadi.

Shu oʻrinda kirish soʻzlarining asosiy funksiyasi namoyon boʻladi, chunki ular soʻzlovchi fikrini maʼlum bir bayonotga (oʻziga yoki tinglovchiga) nisbatan, ularning modallik munosabatiga qarab, kiritma soʻz va iboralarni qoʻllanish maydonini kengroq tushuntirib beradi.

Maʼlumki modallik — bu soʻzlovchining oʻz fikriga nisbatan boʻlgan munosabatini ifodalovchi semantik kategoriya hisoblanadi [13; 115b].

Badiiy nutqda kiritma soʻzlarning semantikasi kengroq ochib beriladi, bu esa oʻrganilayotgan til madaniyatini yanada kuchliroq anglashga imkon beradi.

Bu oʻz navbatida matning maqsadi va pragmatik emotivlik darajasini ifodalovchi kirish soʻzlarini va semantik tahlil qilish orqali ularning til va nutqdagi vazifalarni ochib berishga qaratiladi.

Maqola maqsadi ingliz lingvo-kulturologiyasida polisemantik maydonning oʻziga xos xususiyatlari ochib berish, ingliz yozuvchilarining asarlarida kirish soʻzlarining qoʻllanilishi semantik ifodasi va pragmatik vazifalarni amalga oshirishga qaratiladi.

Bugungi kunda tilning taʼsiri turli odamlarning faoliyati va nafaqat undan foydalanishning alohida holatlarida, balki kundalik hayotga obyektiv baho berishga imkon beradigan doimiy amaldagi qoidalarda ham aks etadi.

Shu nuqtai nazardan olib qaraganda oʻrganilayotgan konsepsiyaning ahamiyati va uning biron bir etnik guruh tomonidan ishlab chiqilgan makonda mavjudligi maʼlum bir til madaniyatini tushunish uchun juda muhimdir [12;14-15b].

Mazkur maqola negiziga quyidagi ingliz va oʻzbek yozuvchilarining asarlarini qiyosiy tahlil usuli yordamida semantic jihatdan tahlili yaratildi. Xususan : Said Ahmadning “Kelinlar qoʻzgʻaloni”, Odil Yoquboning “Muzqaymoq” hikoyasi hamda “Qaydasan, Moriko?” qissasi, Jek Londonning “Martin Eden”; Anne Brontening “Wildfell Halllik begona”; Teodor Drayzerning “Moliyachi”; Charlz Dikkensning “Martin Sezlvit”, Elizabeth Gaskellning “Ayollar va qizlar”; Emili Brontening “Wuthering Heights”; Jon Galsvorsining “Forsaytlar dostoni”; Sharlotta Brontening “Jejn Eyr”.

Mazkur ishda quyidagi kirish soʻzlari tahlil qilib oʻrganilib chiqildi: surely (albatta), obviously (aniq), evidently (aftidan), apparently (aftidan), undoubtedly (hubha iz), certainly (albatta), no doubt (shubhasiz), of course (albatta), in truth (darhaqiqat), (aslida, aslida), haqiqatan ham (aslida), perhaps (ehtimol), it seems (koʻrinadi).

Qiyosiy tadqiqot usuli integral funksiyani bajarib, til faktlarini uning birlamchi semantikasini oʻrganishga xizmat qiladi [1;56 b].

Badiiy asarlar semantikasini (hikoyalar va romanlar) tahlil qilish va olingan ma'lumotlarni sintez qilish orqali — tadqiqot obyektining ahamiyati tasdiqlanadi, buning natijasida til birliklarining xususiyatlarini o'zlashtirish yanada yaxshilanadi.

Semantika sohasidagi xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning ishlari va etimologiyasiga asoslangan holda biz badiiy matnning semantik ma'nolarini ochib beradigan kirish so'zlarining taxminiy ro'yxatini yuqorida keltirdik. Birlamchi yig'ilgan ma'lumotlar orqali olingan leksemalar shuni ko'rsatadiki, ular badiiy matnda ma'no jihatidan kengayib, aktuallashadi. Bunday leksemalar lingvo-kulturologik jihatdan barqaror guruh yaratadilar, bu esa lingvokultura g'oyasini shakllantirishga kengroq imkon beradi [11; 117 b].

Shved tilshunosi N. Enquist badiiy jihatdan modallik munosabatiga quyidagicha ta'rif beradi: "modal so'zlar, so'zlovchining ifodalagan fikriga munosabatini bildiradi va badiiy uslubning ajralmas elementi hisoblanadi.

Modallik munosabati matnda kiritma birlik vazifasini bajarib, odatda butun jumлага emas balki alohida olingan qismlar orqali badiiy obraz va asar qahramonlarining pozitsiyasi haqida tasavvurga ega bo'lishga imkon beradi. [11; 125b].

Ingliz tilida ishonchlik darajasini ifodalovchi kiritma birliklarni shartli ravishda ikki guruhga bo'lish mumkin.

Britaniyalik tilshunos L. Germerin quyidagi tasnifni taklif qiladi:

1) imperativ modallik: of course (albatta), in truth (haqiqatan ham), in fakt (aslida, aslida), juda yuqori ishonch, bu haqda ishonchli ma'lumotlar mavjudligi bilan tasdiqlangan har qanday hodisa yoki hodisalar ketma ketligi;

2) optik modallik: surely (albatta), obviously (aniq), undoubtedly (shubhasiz), yuqori darajadagi ishonch;

3) potensial modallik: certainly (albatta), shubha yo'q (shubhasiz), haqiqatan ham (aslida), o'rtacha ishonch darajasi, qoida tariqasida, hech narsa bilan tasdiqlanmagan;

4) gipotetik modallik: evidently (aftidan), apparently (aftidan), perhaps (ehtimol), it seems (ko'rinadi), past darajadagi ishonch, ko'pincha faqat hissiy rang uchun ishlatiladi [14; 145-147 b].

Masalan:

1. "Surely he has a jacket too wide and a shirt — too long"

2. "Indeed, this was the best essay on literature"

3. The Second World War ended, of course, in 1945.

4. We kept climbing but, in truth, we knew we could not reach the top of the mountain before sunset.

5. Undoubtedly, if they had wanted to they could have produced naturalistic clay animals, with heads and legs, for example.

Badiiy nutqning semantikasini tushuntirish uchun uning kirish so'zlarining modallik toifasiga qarab batafsilroq o'zgartirish, ingliz yozuchilarining asarlaridan misollarga o'tamiz, ular o'z asarlarida bosh qahramonlarning kinesik va prosodik konstruksiyalari, obrazlari va g'oyalari tufayli lingvo-madaniy o'zgarishlarni yaxlit tarzda namoyish eta oldilar.

"Undoubtedly you are both excellent doctors", said Martin ("siz ikkalangiz ham shubhasiz ajoyib shifokorlarsiz", dedi Martin) [16; 291 b].

Martin Edenning nutqida Jek London o'zining kundalik hayotida ishlatgan o'z iboralarini qo'shgan. Optik modallik kuzatiladi. Bosh qahramon, shifokorlarga murojaat qilish va hech

kimni xafa qilishni xohlamaslik, ikkalasini ham professionallar deb ataydi, yuqori urg'u beriladi va shu o'rinda vaziyat yumshatilishiga ishora beriladi.

Shunga o'xshash uslub va operatsion modellik Annaning Wildfell Halllik begona asaridagi Xelenga ham xosdir. Masalan: ***“Maybe not; but We'd a merry time of it, too, though mingled with sorrow and pain, As Lowborough knows to his cost-Ha, ha!*** (Ehtimol. Va shunga qaramay, biz Louboro ko'rganidek, qayg'u va azob-uqubatlarsiz bo'lmasa ham, qiziqarli vaqt o'tkazdik. Haha!) [2;567 b].

“It seems that he was very upset” (“u juda xafa bo'lganga o'xshaydi”) [9;848 b]. Teodor Drayzerning Moliyachi “ asaridagi Frank Kaupervud buyuk Britaniya lingvokulturasida keng tarqalgan “it seems that” modal iborasini roman davomida o'z nutqida yordam sifatida ishlatadi. Ushbu uslub muallif tomonidan xarakterning shaxsiy fazilatlarini ta'kidlash uchun ishlatiladi: odamlarga befarqligingizni ko'rsatmaslik uchun,

Frank vergulning yo'qligi bilan ko'rsatilgan til aldovlariga murojaat qiladi, ya'ni uni intonatsion ravishda ajratmaydi, shundan so'ng gipotetik modellik ikki baravar ko'payadi.

“Certainly”, said Martin, stretching out his legs, and holding his wine between his eye and the light, “Mr. Pecksniff knows that too” (“albatta”, dedi Martin oyoqlarini cho'zib, sharob stakanini nurga qarab. “Va janob Pexnif buni biladi”) [7;982 b]. “Martin Sezlvit” — 1840-yillarda AQShga sayohat qilganidan keyin C. Dikens tomonidan ixtiro qilingan amerikalik biznesmenning jamoaviy qiyofasida muallif o'z xarakterini chizadi, uning modal so'zlari bor undoubtedly ((shubhasiz), certainly (albatta, albatta), operatsion va potentsial usullarga asoslanib, to'g'ridan-to'g'ri javobdan qochish vositasi, “dunyoviy o'yin” bo'lib xizmat qiladi, ular bilan aks-sado beradi.

Endi biz Dikens asaridan olingan kichik dialog shaklida misol keltiramiz: ***“Apparently The Citizen-Doctor is not in his right mind? The Revolution-fever will have been too much for him? — Hah! Many suffer with it. Lucie. His daughter. French. Which is she? — This is she.***

— ***Apparently it must be. Lucie, the wife of Evremonde;***

is it not? (“Fuqaro shifokor aql-idrokida jarohat olganga o'xshaydi. Inqilob uning boshiga tushganini ko'rish mumkin. Bunga dosh berolmadim! — Xo'sh, bu ko'pchilik bilan sodir bo'ladi. Lyusi, uning qizi, frantsuz. Qaysi? — Mana u. — Xo'sh, ha! Undan boshqa va yo'q. Lyusi. Evremondning Xotini. U eng ko'pmi?”) [6;346 b].

Gipotetik modellikni potentsial modellik bilan taqqoslash mumkin bo'lgan misol-E. Gaskellning “Ayollar va qizlar” romanidagi janob Gibson va Eshtonning suhbat: ***“ It is not so satisfactory to me; and, I should think, not to yourself. But probably The Joneses and Greens will prefer it .*** (Men siz kabi bundan unchalik mamnun emasman, deb o'ylayman. Ammo, ehtimol, Jons va Gripslar buni afzal ko'rishadi). Bu yerda potentsial modellik taqdim etiladi.

“And she used to talk so much and perpetually about her cousin Robert — he was the great man of the family, evidently — and how he was so handsome, and every lady of the land in love with him, a lady of title into the bargain”.

Sintiya do'stiga Molli Robert haqida ushbu so'zlarni aytganda, gipotetik modellik kuzatiladi. Potensial va gipotetik modellik chorrahasidagi ijtimoiy-madaniy konsepsiyani Emili Brontening romanida topish mumkin. Lokvudning Ketrin haqidagi bayonoti Ernsho: ***“She told me she had been walking The earth these twenty years: a just punishment for her mortal***

transgressions, I've no doubt!"("U menga yigirma yil davomida er yuzida yurganini aytdi, — gunohlari uchun adolatli jazo, men shubhalanmayman!") [4;228 b].

Bundan xulosa qilishimiz mumkinki, kontekst badiiy asar kirish soʻzlarining semantikasiga jiddiy taʼsir koʻrsatadi, ularning stilistik rangini oʻzgartiradi (ayniqsa, til muhitini oʻzgartirganda) va hatto hikoya qilish uslubini oʻzgartiradi. Kirish soʻzlarining semantik maʼnolarini yaxshiroq tushunish uchun jadvalda biz eng koʻp ishlatiladigan soʻzlarni keltiramiz .

Kirish soʻzlari jumlaning semantikasini oʻzgartiradi: kirish soʻzining turiga, uning matndagi mavqeyiga va maʼruzachining voqea yoki hodisaga boʻlgan oʻrni va munosabatini tushunishga qarab [5; 64b] hikoya xarakterini idrok etish oʻzgaradi, emas-semantik yaxlitlikni shakllantirish uchun chetlab oʻtilgan jummlalar.

Shunday qilib, kirish soʻzlarining semantik maʼnosi va funksiyalarini ochib berish orqali biz ularning ishonchlikni, maʼruzachining hissiy kayfiyatini va polisemantik sohada qanday ishlashini aniq tushunamiz.

Xulosa qilib shuni taʼkidlaymizki, semantik maʼno va rol ishonchni ifodalovchi kirish soʻzlari ular bayonotning tuzilishida qanday aloqalarni yaratishi va polisemantik tashkilotning turli qatlamlari bilan tarjima qilishda qanday bogʻliqligi bilan bogʻliq: boshqa tilshunoslikka oʻtishda etnik va ijtimoiy-madaniy xususiyatlarni taʼkidlashga imkon beradigan yoʻllar, topolar va tushunchalar bilan. Ingliz klassik realistlarining asarlarini oʻrganish orqali modallik qanday aniqlanganligini va uning jumla tuzilishiga qanday taʼsir qilishini yaxshiroq tushunish mumkin. Hikoya mantigʻi butun matn semantik yondashuv va semantik shakllanish tuzilishiga asoslangan holda ajratilganda aniq boʻladi, bu boshqa tillarda soʻzlashuvchilarga til va madaniy muhitga oʻzaro kirib borish jarayonini sezilarli darajada tezlashtirishga imkon beradi, yaʼni lingvokulturani ochib beradi.

Adabiyotlar/Литература/ References:

1. Bakareva A.P. Sentence structure as a means of communication between sentences tions in superphrasal unity: Author's abstract. diss. Ph.D. Phil. Sciences // Collection scientific works. Vol. 161. M.: MGPI im. M. Toreza, 2017. 204 p.
2. Brontë A. The Tenant of Wildfell Hall, Penguin Books, 2016. 567 p.
3. Brontë C. Jane Eyre, Penguin Books, London. 2015. 948 p.
4. Brontë E. Wuthering Heights, Penguin Books, 2015. 228 p.
5. Blokh M.Ya. The problem of the identity of a sentence in the light of the relation concepts of syntax, semantics and information: Author's abstract. diss. Ph.D. Phil. Sciences // Foreign. languages at school. Vol. 5. Questions of linguistics, M., 2017. pp. 64–80.
6. Dickens Charles. A Tale of Two Cities. Chapman & Hall, 2011. 346 p.
7. Dickens Charles. Martin Chuzzlewit. Chapman & Hall, 2011. 982 p.
8. Drayzer Teodor. Financier (Trilogy of Desire).
9. Drayzer Teodor. Financier (Trilogy of Desire). Harper, 2015. 848 p.
10. Dmitrieva L.K. Address and introductory component: Lectures. L.: LGPI 2016. pp. 181–195.
11. Enquist N.E. "Theme dynamics" and Style: an Experiment. Studia Anglica Poznaniensia. Poznan, 1974. Vol. 5, pp. 121–139.

12. Firbas J. On defining the theme in functional sentence analysis. TLP, 2014. 231 p
13. I.R. Text as an object of linguistic research. M.: Science, 2015. 489 p.
14. Hermeren L. On Modality in English. A Study of the Semantics of the Modals. Lund Studies in English, 2018. 198 p.
15. Karaeva M.G. Intonation and grammatical features of the simple ones
16. London Jack. Martin Eden. Macmillan Publishers, 2013. 291 p.
17. Zhuchenko D.V. Intonation organization of plug-in constructions: Av toref. diss. Ph.D. Phil. Sci. // Collection of experimental phonetic research based on the English language. Vol. 12. Kyiv: SOFIA, 2018. pp. 22–34.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).